

Észt, finn és magyar néprajzkutatók kapcsolatai a két világháború között

1. Az 1. világháború következtében létrejött kis államokban a két világháború közti időszakot a kultúra hivatalos, állami szinten történt felértékelése jellemezte. A hivatalos állami kultúrpolitika Észt-, Finn- és Magyarország esetében egyaránt vállalta a néprokonsági eszme¹ szellemében folytatott néprokonsági munkát, s a cél a nemzeti kultúrák kölcsönös megismertetése, minden hasznos és nemes dolog eltanulása egymástól, illetve ahol lehet és szükséges, az együttműködés kialakítása lett – együtt képviselni egy sajátos nyelvcsalád sajátos, nemzeti kultúráját. Ennek a programnak megvalósítását szolgálták a különféle intézetek, néprokonsági egyesületek.² Az észt, finn és magyar néprajzkutatók két világháború közti kapcsolatait áttekintő dolgozatomban azt szeretném bemutatni, hogy a néprokonsági munka konkrét eredményei milyen hatással voltak – vagy voltak-e egyáltalán – ezekre a kapcsolatokra.

2.1. Az Észtország és Finnország függetlenedésére felnőtt nemzedék kapcsolatai a „testvérországgal” már egészen más jellegűek voltak, mint a Noor-Eesti tagjainak családi kapcsolatai Finnországgal. A rokon szálak helyett az 1920-as évek elején egyik vagy másik országban kötött egyetemi barátságok alapozták meg a későbbi együttműködést. Ennek a generációnak kiemelkedő, kultúrájuk számára maradandót alkotó tagja volt a finn Elsa Enäjärvi-Haavio és Martti Haavio, valamint az észt August Annist, Ants Oras és Oskar Loorits.³

Ez a nemzedék az előzőtől eltérően mindenekelőtt „nemzeti” volt – Annist, Loorits és Haavio generációjuk nagy feladatát a fiatal nemzetállamok felépítésében látták, s csak ennek különböző módozatai képezték köztük vita tárgyát. Észtországban és Finnországban a függetlenedés után a „nemzeti tudományok”-nak tartott diszciplínák támogatásának időszaka érkezett el. Loorits nemzedéke erősebb is volt a „nemzeti tudományok”-ban, mint az irodalom terén. Míg az írók közti kapcsolattartás kimerült egy-egy nagy figyelmet ébresztő látogatásban 1930-ban, illetve 1931-ben, addig a fent említett kutatók, különösen a folkloristák közti együttműködés szoros és állandó volt.⁴

1 Szij Enikő meghatározása szerint: „A finnugor néprokonsági eszme a finnugor népek összetartozását, összefogásának szükségességét és/vagy lehetséges voltát hirdető, a finnugor népek kapcsolatainak építését szorgalmazó eszme, egy több mint 150 éves múltra visszatekintő gondolat, amely nem azonos a nyelvprokonság kutatásával, és jóllehet kimondottan tudományos ismeretterjesztő jellegű, mégis több egyszerű nyelvprokonság-propagandánál.” – 1. Szij 1991: 72.

2 Szij 1991: 80–81.

3 Olesk 2005: 41. – Ugyanezen nemzedék tagjai, barátok és ismerősök voltak: Virve Kallas, Juulus Mägiste, Lauri Hakulinen, Gustav Ränk, Eerik Laid, Richard Janno, Kerttu Mustonen stb.

4 Olesk 2005: 41–42.

2.2. A két ország függetlenedése után a folkloristák érintkezése sokoldalúvá vált, s az addigi inkább személyes kapcsolatok tudományos kapcsolatokká alakultak. Mindez természetesen nem tekinthető a néprokonsági eszme egyenes következményének, kezdetben a függetlenség kivívása utáni speciális helyzetnek volt inkább meghatározó szerepe. A néprajztudomány mint „nemzeti tudomány” feladatának mindkét országban a nemzeti identitás erősítését tartották, s ezen az alapon kezdtek a kutatók közös kutatási témát keresni, módszertani eszmecserét folytatni a közös intellektuális alap megalkotásának céljával. Ebben természetesen az is szerepet játszott, hogy a két nép folkloröröksége témájában és kifejezőmódjában is szembetűnően hasonlóbb volt egymáséval, mint az egyéb szomszédos népekével.⁵

A függetlenné válás után a tudományos intézményrendszer kiépítésében Észtországban fontos szerepet kaptak külföldi szakemberek is. A Tartui Egyetemen a német és egyéb származású kutatók mellett jó néhány finn tudós is katedrához jutott, és nagyban hozzájárult az új észt kutatógeneráció kineveléséhez.⁶ A népköltészeti kutatásokhoz professzorátust hoztak létre az egyetemen, s bár felmerült Antti Aarne meghívása is erre a posztra, végül Walter Andersonra, a finn földrajz-történeti iskola egyik legelismertebb képviselőjére esett a választás.⁷ A tárgyi néprajz esetében a gyűjtőmunka ugyan megindult, de a tudományos kutatómunka kezdetben hiányzott, és a múzeumok szervezése, műszaki felszerelése is sok kívánnivalót hagyott maga után. Ferdinand Linnus így számolt be a harmadik finnugor kultúrkongresszuson a kezdőlépésekről: „*Miként a régészetnél történt, az etnográfia számára is az egyetemen kellett tudományos központot teremteni. Megfelelő munkaeerőket kellett keresni. Észt nemzetiségűek híján Finnország került sorra, mint amelynek néprajzi anyaga is legközelebb áll Észtországhoz.*”⁸ Így 1922-től Ilmari Manninen lett az Eesti Rahva Muuseum (Észt Nemzeti Múzeum) igazgatója, majd az egyetem docense. Az egyetem és a múzeum között szoros kapcsolat alakult ki, s a múzeum néhány év alatt valódi kutatóközponttá fejlődött.⁹

2.3. A húszas években észt néprajzosok is tanultak Helsinkiben, s részt vettek finnországi kutatásokban is. Így például Oskar Loorits Kaarle Krohn, Gustav Ränk pedig Kustaa Vilkkuna tanítványa volt. Emellett a helsinki egyetem észt lektora Villem Grünthal-Ridala is tartott időnként folklor témájú előadásokat. Az érdeklődés nem volt egyoldalú: finn hallgatók, leginkább Kaarle Krohn tanítványai, folklorisztikai szemináriumai dolgozatokban is felhasználtak, vizsgáltak észt anyagokat, s a húszas évek végétől már a tartui egyetemnek is voltak finn ösztöndíjasai.¹⁰

Lassan felnőtt egy új kutatógeneráció. Mikor Manninen 1928-ban távozott Észtországból, akkor mind a múzeumban, mind az egyetemen tanítványai folytatták munkáját: Ferdinand Linnus, Eerik Laid és Gustav Ränk.¹¹ 1927-ben megalapították az Eesti Rahvaluule Arhiivot

5 Ilomäki 2005: 71–72. – Meg kell említeni, hogy a személyes kapcsolatok mellett a tudományos együttműködés egyes kutatók között már a cári időkben megkezdődött: lásd Jakob Hurt, Oskar Kallas és Kaarle Krohn kapcsolatát.

6 Martinson 1989: 25–26. – Ilmari Manninen mellett például Kettunen, Cederberg, Tallgren, Granö.

7 Ilomäki 2005: 80.

8 Leinbock 1931: 181.

9 Leinbock 1931: 181. – Manninen 1923 januárjától 1928-ig tanított a Tartui Egyetemen, 1924-től docensként.

10 Ilomäki 2005: 82–83. – pl. Helmi Helminen.

11 Luts 1992: 78–79.

(Észt Népköltészeti Archívum), s ezzel az észtl folklorisztikában új korszak vette kezdetét; a tudományos kutatás az egyetemi keretek közül egyre inkább az archívum fennhatósága alá került.¹² Az archívum vezetője a következő évtized(ek) meghatározó észtl folkloristája, Oskar Loorits lett. Bár Loorits maga is Krohn tanítványa volt, a földrajz-történeti iskolához már első tanulmányaiban is kritikusan viszonyult.¹³ Ez folyamatos összeütközésekhez vezetett Andersonnal is, amiről így írt barátjának, Martti Haaviónak, aki Helsinkiben hasonló helyzetben volt, mint ő Tartuban: „*Mitte ainult iga magistri, vaid isegi iga seminaritööese puhul puhkeb meie vahel see põline sisesõda: sääl, kus minu arust õige uurimistöö õieti alles algab, sääl Anderson selle lõpetab. Ei selle mehe arusaama mahu midagi pääle soome meetodi püstitet šablooniliste ülesannete.*”¹⁴ A harmincas években talán épp Loorits és Haavio szoros barátsága volt az egyik legerősebb összetartó erő a finn és az anyagi, valamint intézményi szempontból is egyre inkább önállósuló észtl folklorisztika között.

2.4. A harmincas évek végére lassan kialakult egyfajta törekvés a kutatók közti együttműködés szervezett keretek közé terelésére, melyet jól mutat, hogy 1939 júniusában Helsinkiben megrendezésre került az I. Soome-Eesti rahvuslike teaduste uurijate kongress, azaz a finn–észtl „nemzeti tudományok” kutatóinak első – és ilyen formában egyben utolsó – kongresszusa. Öt szekcióban (nyelvtudomány, irodalomtudomány, folklorisztika, tárgyi néprajz, régészet) zajlottak az előadások, melyek közül a tárgyi néprajzi szekció elnöke Albert Hämäläinen és Gustav Ränk, a folklorisztikaié pedig Martti Haavio és Oskar Loorits volt.¹⁵ A kongresszus célja a személyes találkozás, a kutatási eredmények és tervek ismertetése, valamint a közös feladatokról való tanácskozás volt.¹⁶ A következő kongresszusra a tervek szerint két vagy három év múlva Észtországban került volna sor.¹⁷ Viljo Mansikka a kongresszus legfőbb eredményének a következőket tekintette: „*Kongressil leiuatati see tsement, mis seob ja enam lahti ei lähe. Loodi püsiv organisatsioon Eesti ja Soome rahvuslike teaduste uurijate vahel, mis annab kindla pinna edaspidiseks koostööks. Võiks isegi ütelda, et loodi uus teaduslik rinne, ja on loota, et seltskond ja riigivalitsused seda rinnet toetavad. Eriti tähtis on see just seepärast, et uurimiseks rahvuslike teaduste aladel Eesti ja Soome materjalid on ühised ja ilma teise abita üks pool ei või midagi*

12 Tedre 1989: 137.

13 Ilomäki 2005: 100. – Az ilyen alapon végzett összehasonlítást túl szűkösnek tartotta, ezzel párhuzamosan a kultúrtörténeti, népszichológiai és szociális motívumok figyelembevételének fontosságát hangsúlyozta.

14 SKS/KIA 743:12:53:27 – „Nemcsak minden egyes magiszteri, hanem éppenséggel minden egyes szemináriumi dolgozat kapcsán kitör köztünk ez a régi beháború: ott, ahol az én véleményem szerint a jó kutatómunka valójában csak elkezdődik, Anderson ott fejezi azt be. Ennek az embernek semmi sem fér a fejébe a finn módszer felállította sablonos feladatokon túl.” (a szerző saját fordítása) – részlet Loorits 1932. 09. 28-ai leveléből.

15 Kyrölä 1939 – A kongresszusnak 55 finn, 31 észtl és két magyar (Bakó Elemér és Fazekas Jenő) résztvevője volt, elnökének Lauri Kettunen és Harri Moorat választották.

16 Tampere 1939: 246.

17 n. n. 1939a: 5.

*aktiivset saavutada.*¹⁸ Ez a biztosnak vélt alap azonban a háború kitörésével az együttműködés lehetőségével lassan szétfoszlott.

3.1. Magyar–észt és magyar–finn viszonylatban ilyen szoros együttműködésről, főleg a húszas években, nem beszélhetünk. Azt azonban mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy bár lehetőségek híján az utazások szüneteltek, megmaradt a 19. század második felében megerősödött érdeklődés egymás munkája iránt. Az előző korszakban kialakult módszertani és elméleti megközelítések tovább éltek (Krohn iskolája, Jankó elmélete), s a folyóiratok híradásai révén nagy vonalakban Magyarországon is nyomom követhető volt, hogy mi zajlik az észt és finn tudományos életben. Az *Ethnographia* és a *Néprajzi Értesítő* már ebben az évtizedben is figyelemmel kísérte az észt és finn szakirodalmat. Az ottani néprajztudomány eredményeit ezekben az ismertetőkben gyakran példaként állították a magyar kutatók elé. Csak egy jellemző példát idézek Viski tollából: „Minden alkalommal hangsúlyoznunk kell, hogy nálunk semmivel sem jobbmódú finn-észt rokonaink mily messze járnak előttünk népiségük, fajiságuk, öröklött szellemi és tárgyi kultúrájuk megbecsülésében, kutatásában, ismertetésében s milyen mintaszerű összefoglalásokat nyújtanak!”¹⁹

3.2. Azt, hogy az érdeklődés a másik oldalról is megmaradt, jól mutatja Ilmari Manninen 1924-es magyarországi útja, melynek célja kapcsolatok létrehozása, a tartui múzeum tárgy- és fényképgyűjteményének gyarapítása és a könyvtárak közti cserekapcsolat kialakítása volt.²⁰ A múzeum könyvtárának észt és finn cserekapcsolata jó alapot szolgálhatott a fent említett könyvismertetések számára is. Arra, hogy az észt és finn kiadványokban is lehetett magyar anyaggal találkozni, jó példa, hogy az Észt Nemzeti Múzeum 1925-től megjelenő évkönyvének már második száma közöl magyar témájú cikket, Viski Károlytól *A magyarság néprajzának vázlatát*.²¹ Látszik tehát, hogy bár olyan szintű kölcsönös anyagismeretről, mint ami az észtek és finnek esetében megvolt, ebben az esetben nem beszélhetünk, de arról, hogy mi történik a magyar, illetve az észt és finn tudományos életben, ilyen módon azért igyekeztek kölcsönösen tájékozódni.

3.3. Amellett, hogy a folyóiratok a harmincas években továbbra is figyelemmel kísérték a finn és észt szakirodalmat, és a *Néprajzi Értesítő*ben egyre rendszeresebbé vált a finn periodikák (*Kotiseutu*, *Virittäjä*, *Finnisch-Ugrische Forschungen*) ismertetése, egy fontos változás is

18 n. n. 1939b: 5. – „E kongresszuson feltalálták azt a cementet, amely megköt, és többé nem ereszt el. Állandó szervezetet hoztak létre Észtország és Finnország nemzeti tudományainak kutatói számára, amely biztos alapul szolgál a további együttműködéshez. Sőt azt is mondhatjuk, hogy új tudományos arcvonal alakult, és remélhető, hogy a társadalom és a kormányok támogatni fogják azt. Ez éppen azért különösen fontos, mert a nemzeti tudományok terén Észtország és Finnország kutatási anyagai közösek, és egymás segítségével nélkül egyik fél sem lehet képes komoly eredményre jutni.” (a szerző saját fordítása)

19 Viski 1927: 170.

20 Lehtinen 1996: 126. – Manninen 1924-ben az Észt Nemzeti Múzeum igazgatójaként, közép-európai tanulmányútja során látogatott Magyarországra.

21 Bátky 1926: 147.

lezajlott: a különböző országok kutatói közt személyesebbé váltak a kapcsolatok.²² Ekkorra jelentősen megváltozott a helyzet – anyagi és intézményi támogatottság, lehetőségek szempontjából is. A harmincas évek első felében sikerült a magyar néprajztudomány viszonylagos nemzetközi elszigeteltségét legyőzni, s a fiatal kutatók közül is többen kaptak tudományos ösztöndíjakat. Főleg a szomszédos, illetve az északi országokba utaztak szakmai és nyelvtudásukat gyarapítandó.²³ Ebbe a folyamatba illeszkedik Korompay Bertalan finnországi és K. Kovács László finn és észti tanulmányútja is.

Korompay az 1931/32-es tanévet töltötte Helsinkiben, azzal a céllal, hogy „...ott elsőnek az ösztöndíjasok közül a finn néprajzi körökkel felvegye a személyes érintkezést”.²⁴ Naplója tanúsága szerint főként Kaarle Krohntól és Mansikkától akart tanulni. Utóbbi, a Folklore Fellows Communications akkori szerkesztője, külön bevezető előadásokat tartott Korompaynak a finn néprajzba. 1932 elejétől kezdve Krohnnál lakott, s a vele folytatott szakmai beszélgetések élete végéig meghatározóak voltak tudományos munkássága során.²⁵ Több finn kutató mellett Korompay a fiatalabb nemzedék kiemelkedő alakjával, Martti Haavióval is megismerkedett, akit a földrajz-történeti iskolát elutasító nézetei ellenére a későbbiekben is nagyra becsült, sőt egyes munkáit ismertette is idehaza.²⁶

A másik magyar ösztöndíjas, K. Kovács László 1937 szeptembere és 1939 áprilisa között tartózkodott Finnországban, illetve Észtországban,²⁷ szintén a néprokonsági munka eredményeként megvalósult ösztöndíjascsere keretében.²⁸ Útjának célja a tapasztalatcsere, a gyűjtő- és archiváló munka módszereinek megfigyelése, eltanulása volt. Erről tanúskodik Györffy Istvánhoz 1938-ban Tartuból írt levele, melyben a magyar néprajzi muzeológia átszervezésére, az Ethnológiai Adattár kiépítésére tesz javaslatot északi tapasztalatai alapján. Központi gondolata az, hogy a múzeum fő feladata a tudományos gyűjtő-, kutató- és feldolgozó munka együttes végzése. Ahogy írja: „Az én tapasztalataim szerint, amiket itt Északon szereztem, a Múzeum csak akkor felelhet meg hivatásának, ha többé nemcsak tárgyakat gyűjt, hanem tudományos néprajzi adatokat is!”²⁹ K. Kovács példaértékűnek tartotta a finnek és az észtek néprajzi atlással kapcsolatos munkálatait, az általuk alkalmazott dokumentációs módszereket

22 Ifj. Kodolányi 1984: 100.

23 Kósa 1989: 70.

24 Korompay 1989a: 332.

25 SKS/KIA AB2480 – Korompay a Kaarle Krohnnal folytatott beszélgetéseiről jegyzeteket készített. A többek között e lejegyzéseket tartalmazó tudományos naplóját később az SKS-nek ajándékozta.

26 vö. Korompay 1989b: 362–366.

27 EAA 3699.1.3.:12. – 1937 szeptemberében érkezett Finnországba, ahol egy évet töltött. Észtországba 1938. szeptember 28-án érkezett, majd 1939. január 31-én utazott vissza onnan Finnországba. Beszámolója alapján Észtországban folytatta finnugor tárgyi néprajzi kutatásait a múzeum gyűjteményeiben, és feldolgozta a földművelés körébe tartozó tárgyakat. Összeállította az észti tárgyi néprajzi szakirodalom listáját, valamint az észti muzeológiát és gyűjtési módszereket tanulmányozta.

28 EAA 3688.1.1. – Az ösztöndíjasok cseréjében fontos szerepet töltött be a Soome-ugriliste uurimiste Eesti komitee (melynek tagjai közt volt Oskar Loorits és Ferdinand Linnus is) illetve az ennek megfelelő finn és magyar szervezetek. Ezek feladatuknak tartották a finnugor népek ún. „nemzeti tudományainak” kutatását és a tudományos kapcsolatok fejlesztését, ám ez a gyakorlatban szinte csak az ösztöndíjasok cseréjének, így pl. K. Kovács és Felix Oinas útjának lebonyolítását jelentette.

29 EA 8275:10.

(rajz, fénykép, film, hangrögzítés), a társadalom bevonását a gyűjtőmunkába, és a múzeumok szervezeti felépítését is, csak a szabadtéri múzeummal kapcsolatban voltak fenntartásai.³⁰ Észtországban úgy döntött, hogy amíg ki nem nevezik a Néprajzi Múzeumhoz, addig még visszatér Finnországba tanulni: „*El is határoztam, hogy ha itt kitelik az időm, megtakarított pénzemen visszamegyek Helsinkibe, hogy a néprajzi filmezést alaposan kitanulhassam. Ez annál is könnyebb lesz, mert Vilkuna az egyik faktor ezen a téren. Az operatőrt, Eino Mäkinent is jól ismerem. A 16 mm-es filmek mesterét Sakari Pälsi-t szintén ismerem és szerencsére jó barátságba kerültem, nemcsak Vilkunával, hanem a két utóbbival is.*”³¹ Valóban részt is vett nemcsak finn, hanem észt néprajzi filmek készítésében is. Hazatérve az anyagi lehetőségek határain belül alkalmazta is az északon tanultakat, sőt egyetemi oktatómunkájában is hangsúlyozta a néprajzi film- és hangfelvétel fontosságát.³²

Korompay és K. Kovács későbbi munkássága mellett meg kell említeni Gunda Béla oktató és kutatótevékenységét, melyben következetesen támaszkodott a finn eredményekre, s az intézményközi kapcsolatok fejlesztésében is kiemelkedő eredményeket ért el; valamint Vargha László népi építészeti kutatásait és egyetemi oktatómunkáját, melyben a finn kutatási eredmények szintén jelentős helyet kaptak.³³

3.4. Az érdeklődés a harmincas években finn és észt részről is megmutatkozott. Magyarországon is tanult finn folklorista: Helmi Helminen 1934 őszén, Ilmari Manninen pedig ugyanebben az évben (szeptembertől decemberig), illetve 1935 márciusában gyűjtőúton járt Magyarországon, melynek során találkozott a már korábbi útján megismert Gönyei Sándorral, Ecsedi Istvánnal, Györfy Istvánnal, Bátky Zsigmonddal, Bartucz Lajossal, Szendrey Zsigmonddal és Palotay Gertrúddal is.³⁴ Útjának célja a Duna menti országok és a Balkán néprajztudományának megismerése, és finnugor viselet- és motívumkutatása számára összehasonlító anyag gyűjtése volt.³⁵

Ugyanebben az időszakban, az 1935/36-os tanévben volt az Eötvös Kollégium növendéke Felix Oinas, aki később a két állam közt kötött kulturális egyezménynek köszönhetően az első észt lektor lett Budapesten – még később pedig a bloomingtoni egyetem professzora. Ösztöndíjasként, majd lektorként is főleg finnugor nyelvészettel foglalkozott, emellett azonban feladatának tartotta az észt és a magyar kultúra kölcsönös megismertetését is.³⁶

4.1. A két világháború között a rokonnépi mozgalom legfontosabb eseményei, az együttműködés fő fórumai az ún. finnugor kultúrkongresszusok lettek. Ezek résztvevői többek közt a finnugor országok kiemelkedő tudósai és közéleti személyiségei voltak, a kongresszusok pedig a tudományos és a politikai életben is figyelmet kaptak. Nemcsak a néprokossági munka

30 EA 8275:11–24.

31 EA 8275:17.

32 Tari 2002: 100–101.

33 Ifj. Kodolányi 1984: 103–104.

34 Lehtinen 1996: 155–156.

35 Lehtinen 1996: 119.

36 Sillaost 2000: 419–420. – Oinas 1938 és 1940 között dolgozott Budapesten észt lektorként.

fő irányát jelölték ki ezek a kongresszusok, hanem bizottságokat is választottak itt, amelyek felelősek voltak a határozatok teljesítésért.³⁷

A kultúrkongresszusokon elhangzott előadások ugyan a nagyközönség számára készültek, s feladatuk inkább az ismeretterjesztés, mint a tudományos gondolatcsere volt – mégis, mint a találkozás lehetőségét kínáló fórumokat, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a néprajzkutatók kapcsolatait vizsgálva sem. Részvételükkel a harmadik kongresszustól kezdve kell számolnunk, melyet Budapesten rendeztek 1928-ban. Ekkor változott a kongresszus hivatalos neve Tanügyi Kongresszusról Finnugor Közművelődési Kongresszusra.³⁸ Ettől a kongresszustól kezdve az egyre szélesedő programban mindig helyet kaptak az ún. „nemzeti tudományok”, köztük a tárgyi néprajz és a folklorisztika is. A Helsinkiben 1931-ben rendezett negyedik kultúrkongresszuson ugyan csak egy néprajzi témájú előadás szerepelt (Györffy Istváné), a néprajztudomány azonban mégsem szorult ki teljesen a programból. A Suomen Kansallismuseóban (Finn Nemzeti Múzeum) a kongresszus első napját megelőző napon magyar néprajzi kiállítás nyílt, ahol a kongresszus résztvevőit Ilmari Manninen kalauzolta.³⁹ A kiállítást a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya rendezte Bátky Zsigmond vezetésével.⁴⁰ Emellett a kongresszus alkalmából a Marttaliitto⁴¹ a finn régi és népies kézimunkákról rendezett kiállítást, melynek megnyitóján többek között Manninen mondott beszédet.⁴² Az ötödik kongresszuson Tallinnban, 1936-ban a kialakított húsz szekció között a néprajztudomány is önálló szekciót kapott, melynek vezetőivé Ferdinand Linnust, Kustaa Vilkunát és Györffy Istvánt választották.⁴³

A kötetek tanúsága szerint a kongresszusok közül legalább egyen részt vett finn oldalról Sirelius, Ilmari Manninen, Armas Otto Väisänen és Kustaa Vilkuna, észt részről Oskar Loorits, Ferdinand Linnus és Gustav Ränk, a magyar kutatók közül pedig Bán Aladár, Solymossy Sándor, Györffy István és Ecsedi István. Arról, hogy a kutatók között milyen személyes kapcsolatok alakultak ki, egyelőre nincs tudomásunk. Azt azonban tudjuk, hogy Manninen már a húszas évekbeli első magyarországi látogatása során jó kapcsolatot épített ki néhány magyar kollégájával, de ezen kívül mindössze Bán Aladár utal rá beszámolójában, hogy Györffy István a kongresszus utáni finnországi látogatása alkalmával „...szoros tudományos érintkezést teremtett a magyar és a finn (valamint Tallinnban az észt) etnográfusok között.”⁴⁴

4.2. 1937-re az együttműködés fejlődésének köszönhetően Észtország és Finnország, Észtország és Magyarország valamint Finnország és Magyarország kulturális egyezményt kötött, s ezzel a

37 Prozes 1997 – A munka irányítására mindhárom országban létrehozták a megfelelő szervezeteket.

Észtországban az 1927-ben létrehozott Fenno-Ugria látta el e feladatot, amit Magyarországon a már létező Turáni Társaság, Finnországban pedig a Suomalaisuuden Liitto rokonnépi osztálya vállalt magára.

38 Fenno-Ugrica 3.

39 IV:n Suomalais-Ugrilainen Kulttuurikongressin opas 1931:31.

40 Bán 1931: 18. – A magyar finnbarátok 341 néprajzi tárgyat ajándékoztak a Finn Nemzeti Múzeumnak, ebből 265 tárgy Ecsedi István révén, 15 tárgy pedig a miskolci múzeum ajándékaként került Finnországba. A Néprajzi Osztály ekkor lépett csereviszonyba a Finn Nemzeti Múzeummal.

41 1899-ben alapított finn nőegylet.

42 Fenno-Ugrica 4. 1931: 330.

43 Fenno-Ugrica 5. B 1936: 352.

44 Bán 1936: 40.

néprokonsági mozgalom állami keretek közé került. A Magyarország és Finnország közti kulturális egyezmény előírta egy vegyesbizottság létrehozását, melynek feladatkörébe tartozott a nyelvészeti, néprajzi, régészeti és egyéb, a finnugor népek rokonságának szempontjából érdekesnek tartott kérdések kutatásáról tervezetet készíteni, valamint figyelemmel kísérni és kutatni azokat a tudományos kérdéseket, amelyek a finn és a magyar kutatók közös kutatásának tárgyául szolgálhatnának, vagy megjelentethetők lennének közösen szerkesztett kiadványokban. Az országok kormányai támogatást ígértek mindehhez, amennyiben az együttműködés hasznosnak bizonyul.⁴⁵ A harmincas évek végén úgy tűnt tehát, hogy az országok közti tudományos kapcsolatok eredményesen fejlődnek, a második világháború kitörésével azonban ez a rövid virágkor félbeszakadt.

5. Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy míg az első világháború a bontakozó magyar–finn kapcsolatokat visszavetette, addig a háború utáni új helyzetben az észtek és a finnek közötti kapcsolat szaktudományos keretek közé terelődött. Emellett azonban a húszas években sem szűnt meg a kölcsönös érdeklődés egymás eredményei iránt a magyarok és finnek között, s talán azt is kijelenthetjük, hogy a magyar és az észti néprajztudomány kapcsolatainak kezdete Bán Aladár század eleji tevékenysége mellett épp egy finn kutató, Ilmari Manninen munkásságának köszönhető. A magyar néprajzosok kapcsolatainak fellendülése északi kollégáikkal a harmincas évekre esik, ugyanarra az időszakra, mely a rokonnépi mozgalom virágkorának tekinthető. Bár azt talán túlzás lenne állítani, hogy ez csupán e mozgalom erejének köszönhető, annyi azonban biztos, hogy a rokonnépi mozgalomnak a kultúrkongresszusokon kivívott, majd a kulturális egyezményekben részben rögzített eredményei – lektorátusok, állandó kultúrbizottságok létrehozása, rokonnépi szervezetek, közös folyóiratok alapítása, tudományos intézetek és cserekapcsolatok létesítése – a néprajztudományban sem maradtak hatás nélkül. A néprajzi együttműködés különösen a harmincas évek második felében kezdett megélni, elsősorban az ösztöndíjcsereknél köszönhetően, de már a harmincas évek első felében kialakult, múzeumok közti cserekapcsolatot is fontos kezdeményezésként értékelhetjük. Az 1939-es finn–észti kongresszus világosan mutatja, hogy kialakult egyfajta törekvés a kutatók közti kapcsolatok szervezett, szaktudományos keretek közé való terelésére, kiteljesedésének azonban a világháború kirobbanása gátat vetett.

45 n. n. 1937–1938: 7.

Felhasznált irodalom

A. Levéltári és adattári források

Eesti Ajalooarhiiv (EAA)

Soome-ugriliste uurimiste Eesti komitee Arhiiv (3699)

3699.1.1 – Komitee koosolekute protokollid.

3699.1.3 – Komitee stipendiaatide aruanded oma tegvuse kohta ja kirjavahetus üliõpilaste ja õppejõududega nende Ungarisse saatmise ja neile stipendiumide määramise asjus.

Etnológiai Adattár, Néprajzi Múzeum (EA)

EA 8275 – K. Kovács László, Az Etnológiai Adattár és a néprajzi kutatás ill. muzeológia tervezete, Tartu, 1938. dec. 18.

Suomalainen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto (SKS/KIA)

AB2480 – Korompay Bertalan, Suomalainen päiväkirja, 1931–1932.

743:12:53 – Oskar Looitsin kirjeet Martti Haaviole

B. Nyomtatott források

IV:n Suomalais-Ugrilainen Kulttuurikongressin opas = IV:n Soome-Ugri Hariduskongressi juht = IV Finn-Ugor Kongresszusi tájékoztató, Helsinki, 16–18. VI: 1931.

BÁN Aladár, 1931. A IV. finn-ugor kultúrkongresszus története, Turán, 1–4: 10–26.

BÁN Aladár, 1936. Az V. finn-ugor kultúrkongresszus története, Turán, 1–4: 29–41.

BÁTKY Zsigmond, 1926. Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat I., II., Néprajzi Értesítő, 3: 47.

Fenno-Ugrica 3. III Soome-Ugri Hariduskongress = Suomalais-Ugrilainen Kulttuurikongressi = Finnugor Közművelődési Kongresszus, Budapest, 1931.

Fenno-Ugrica 4. IV Suomalais-Ugrilainen Kulttuurikongressi = Soome-Ugri Hariduskongress = Finnugor Közművelődési Kongresszus, Helsinki, 1931.

Fenno-Ugrica 5. B. V Soome-Ugri Kultuurikongress = Suomalais-Ugrilainen Kulttuurikongressi = Finnugor Kultúrkongresszus, Tallinn, 1936.

n. n., 1937–1938. Kulttuurisopimukset. Sopimus Suomen tasavallan ja Unkarin kuningaskunnan välillä henkisestä yhteistyöstä molempien maiden välillä, Heimotyö I., Helsinki, 6–10.

n. n., 1939a. Järgmine Eesti-Soome teadusmeeste kongress peetakse Eestis, Uus Eesti, 1939. jún. 05., 5.

n. n., 1939b. Helsingis loodi uus Eesti-Soome teaduslik rinne, Uus Eesti, 1939. jún. 05., 5.

KYRÖLÄ, Väinö, 1939. Pöytäkirja suomalais-eestiläisen kansallisten tieteiden tutkijain kongressin kokouksista Helsingissä kesäkuun 1.-3. päivänä, Virittäjä, 3: 411–424.

TAMPERE, Herbert, 1939. Esimene Soome-Eesti rahvuslike teaduste uurijate kongress, Rahvapärimeste Selgitaja, 7, Tartu, Ilutrükk, 246.

VISKI Károly, 1927. J. Manninen: Eesti rahvariiete ajalugu, Néprajzi Értesítő, 4: 170–171.

C. Szakirodalom

- ILOMÄKI, Henni, 2005. Eesti ja soome rahvaluulealased teaduskontaktid kahe maailmasõja vahel = Kultuurisild üle Soome lahe. Eesti-Soome akadeemilised ja kultuurisuhted 1918–1944, szerk. Sirje Olesk, Tartu, Eesti Kirjandusmuuseum, 71–109.
- KODOLÁNYI János Ifj., 1984. A finn néptudomány Magyarországon. = Barátok, rokonok. Tanulmányok a finn-magyar kulturális kapcsolatok történetéből, szerk. Päivi Heikkilä, Karig Sára, Budapest, Európa, 91–108.
- KOROMPAY Bertalan, 1989a. Korai vázlatok a finn népköltészetkutatásról. = K. B., Finn nyomokon. Foklór, néprajz, irodalom, I, Budapest, szerzői kiadás, 332–351.
- KOROMPAY Bertalan, 1989b. Néphagyománykutatás Finnországban a második világháború után. = K. B., Finn nyomokon. Foklór, néprajz, irodalom, I, Budapest, szerzői kiadás, 358–377.
- KÓSA László, 1989. A Magyar Néprajzi Társaság százéves története. 1889–1989, Budapest, Magyar Néprajzi Társaság.
- LEHTINEN, Ildikó, 1996. „Kirjoittamaton päiväkirja” Ilmari Mannisen Unkarin-matka syksyllä 1934, Suomen Museo, 119–165.
- LEINBOCK (1935-től Linnus), Ferdinand, 1931. Az archeológia és etnográfia Észtszországban. 1918–1928. = Fenno-Ugrica 3., Budapest, 170–189.
- LUTS, Arved, 1992. The teaching of ethnography at the University of Tartu = Pioneers. The History of Finnish Ethnology, szerk. Matti Räsänen, Helsinki, SKS (Studia Fennica Ethnologica, 1), 77–84.
- MARTINSON, Karl, 1989. Teadlaskond Eesti Vabariigis 1918–1940. = 50 aastat Eesti Teaduste Akadeemiat: V. vabariikliku teaduskonverentsi (2. – 3. novembril 1988) materjalid, szerk. Arno Kõörna, Karl Martinson, Tallinn, Eesti Teaduste Akadeemia (Teaduslugu ja nüüdisaeg, 5), 22–29.
- OLESK, Sirje, 2005. Uus põlvkond hõimutöös. = Kultuurisild üle Soome lahe. Eesti-Soome akadeemilised ja kultuurisuhted 1918–1944, szerk. Sirje Olesk, Tartu, Eesti Kirjandusmuuseum, 39–52.
- PROZES, Jaak, 1997. Hõimuliikumine kahe maailmasõja vahel = Hõimusidemed. Fenno-Ugria 70. aastapäeva album, Tallinn; <http://www.suri.ee/hs/prozes.html>. (nyomtatásban nem jelent meg)
- SILLAOTS, Liina, 2000. Felix Oinas ja Ungari, Keel ja Kirjandus, 6: 419–424.
- SZIJ ENIKŐ, 1991. A finnugor néprokonsági eszme a 20-as, 30-as években. = Őstörténet és nemzettudat. 1919–1931, szerk. Kincses Nagy Éva, Szeged, Magyar Őstörténeti Kutatócsoport (Magyar Őstörténeti Könyvtár, 1), 72–88.
- TARI János, 2002. Néprajzi filmezés Magyarországon, Budapest, Európai Folklór Intézet.
- TEDRE, Ülo, 1989. Rahvaluule uurimine Eesti Vabariigi päevil ja pärast sõda. = 50 aastat Eesti Teaduste Akadeemiat: V. vabariikliku teaduskonverentsi (2. – 3. novembril 1988) materjalid, szerk. Arno Kõörna, Karl Martinson, Tallinn, Eesti Teaduste Akadeemia (Teaduslugu ja nüüdisaeg, 5), 137–146.